

„A jó polgár” Egy vidéki gyógyszerész a kiegyezés utáni évtizedekben

Dr. Dömvet Sándor

Régi újságok lapozása során öltöt szemembe egy név, amin a helyi újság az első lapon – a vezércikk helyén – közli a hírt, hogy *Héder Lajos* meghalt. A hevenyében készült nekrológot követően, a következő számban – most már tényleg vezércikként – „A jó polgár” címmel terjedelmes búcsúzatóban foglalják össze az elhunyt érdemeit [1].

Ugyanebben a számban részleteket közölnek abból az önéletrajzból, amelyet a család, Héder Lajos iratai között talált. Ezi összeveve a búcsúzatóval kiragyzódik alakja, egyúttal utalásokat kapunk arra vonatkozóan is, hogy a kiegyezési követő első évtizedekben milyen tulajdonságokat vártak el a szinte akkor kialakuló polgárság példamutató személyeitől.

Héder Lajos 1845-ben született a Máramaros megyei Visken. Atyja a jogi pályán működött, s ez vonzotta a fiát is. A kortörténetek azonban másfelé irányítottak. Egyik rokona, *Szendy Antal* ösztönzésére inkább a mielőbbi önállóságot választotta. Így került *Szendy János* Magyar Korona gyógyszerárba Nagybanyára. Itt jó tantóneslert talált, s 1862-ben már segédként ment Késánkra. Itteni főnöke, *Jureczky Lajos* agglelegényként egy mulatós „kompaniába” tartozott. Héder azonban nem tartott velük. „Idehizmusait szépródmáni olvasmányokkal elégejtette ki”. Ebben az időben Lengyelországban forrongás tört ki, s a lengyelekkel szimpatizáló magyar fiatalok közül sokan menekít részben a lengyel származási *Jureczky* segítségével. *Dombóczy* osztrák hadseregbelet hadnagy is felkértette őket, nem lévén hűten bátyja, a 48-as szabadságharc egyik fővezérének példájától. Héder is nekiárgott az útnak, hogy csatlakozzék a forradalmi csapatokhoz, a haratorók azonban visszatoloncoktak Késánkra.

Amikor Pestre került, hogy tanulmányait az egyetemen fejezze be, ismét „forradalmi” kalandba keveredett. Lakótársa az itáliai magyar légióból jött haza, és korábbi bajtársával hitton is szervezkedett, hogy a porosz háborút kihasználva gerilhaesapatokkal segítsék Klapha betörését. Mint írja, 1866 első felében „a csatár fele induló haromnádig kázi az általunk másolt Kossuth-proklamatókat osztogatunk ki, szivarokat göngyölgöveve befűjtük a magyar fiúk számára, s azután nagy buzgalommal vinni és löni tanultunk... Veres Garibaldi-ingetben haltunk, melyek száza száma voltak csapatunk részére elkészítve. A békekötés vetett véget izzaghamnak”.

A vizsgák sikeres letelele után előbb Temesváron kapott állást, majd hazatért, s hamarosan bebe vette a técsői gyógyszerárát. Amikor azt eladták, Máramrosszigetire kért jogot 1869-ben. Ezt megkapta, s 1870-ben nyitotta meg „Mátyás Király” gyógyszerárát.

A gyógyszerár tisztes megélhetést „jobb sor”-ot

biztosított, élete azonban nem volt mentes a megpróbáltatásoktól.

Felesége, *Kovács Ida*, 10 évi házasság után 1879. szeptember 24-én 26 éves korában elhunyt. 1885-ben elvesztette édesapját, aki ekkor már máramrosszigeti törvényészi bíró volt. 1888. április 17-én pedig meghalt közepe Jia. István, húceumi 7. osztályos tanulóként [2].

Héder jól beilleszkedett Máramrossziget társadalmi életébe, s szakmai és közéleti működésével nagy megbecsülést vívott ki magának. Halála alkalmával polgári értevényekben himngásló személyét, mint követendő példaképet állhíják az olvasók elé. Ilyen értevényként a „polgári önterzet”, a tetterő és a szabad szó bátorsága” került először széba Héder Lajossal kapcsolatban. Utalnak az életrajzi részletről is kiolvasható ideahizmusára: „Nagya becsültik benne mindig azt, hogy amit ifjú lelke azon időh eseményeiből magába szívott, azt az időh változásával szemben is megőrizte... Tetterben az öntudat, a jó és szépen való lelkesedés és nem a hideg számítás, vagy alakoskodás” vezérelte. Ugyancsak „polgári értevény” közé sorolja melátója köteleltségterét: „Mélyen érezte, hogy természet adta képességeit nagyobb köteleltséget szabhatk elébe, mint amennyit a szakpálya kenyékereső gondfai előírnak... e köteleltség elől nem tért ki soha”.

Így köteleltségének érezte, hogy kivége részét a közügyektől. „Bajánkon úgy el tudott tételödni, mintha a megye minden lakosa családjának egy-egy tagja volna”.

Munkásságához nem fűződnék nagy alkotások. Az egyetlen konkrétum, amit a megemlékezések megemlítenek, hogy a helyi református egyház gondnoka lévén, az ő érdeme volt a templom belső berendezése, s az épület külső rendezhetetalan farradozott, amikor munkáját megszakította a halál. „De ahg volt ezenkívül a városban olyan közintézmény, amelyben ő tevékenyen részei nem volt volna” – írta róla.

A közösségi ügyek mellett az egyesek gondfai is szíven viselte, lehetőségeihez mérten esőkemetter: „Kedvelh foglalkozása volt polgáritársamk bajait elfigazítani, gondfai elsimítani. Lakása gyűllekező helye volt nemcsak jó barátainak, de azoknak is, akik jó tanácsra vagy segélyre szorultak”.

A vegyes etnikumú Máramaros megyében különös jelentősége volt a nemzetiiségi és vallási kérdésekben megmutarkozó toleranciájának: „Valódi emberbarát és demokrata volt, kin a fajszeretel rajongása sem ragadt el odáig, hogy a testvériség és egyenlőség ellen valaha vértent volna. A fajok egyetértése a megyében egyik legkedvesebb eszménye volt, amient legmielegebben őztett és legnagyobb készséggel csellekedett”. Ugyancz a francia forradalomból származó polgári „egyenlőség – testvéri-

ség" eszme érvényesült és hatott abban is, hogy „amint ő nem ismert osztálykülönbséget, úgy osztálykülönbség nélkül nyilvánult iránta a bizalom és közbecsülés”.

Míg a helyi közéletben ilyen közmegebecsülést szerzett magának, a szakmai közéletben nem ért el ilyen sikereket. Egy ideig ugyan a Magyar Gyógyszerész Egyesület egyik területi szervezetének, a 10. járásnak előbb titkára, majd elnöke is volt, ez a szereplése nem volt tartós. Az országos ügyekbe is megpróbált bekapcsolódni. 1884-ben két közleményben boncolgatta a személyjogi gyógyszer-tárak áruházhathóságával kapcsolatos hátrányos helyzetet, amely számos család anyagi romlását is előidézte [3]. Ez a kérdés abban az időben érthetően előtérbe került, hiszen a gyógyszerértáraknak akkor már mintegy a fele személyjogi volt, s ezek aránya az újabb jogadományozások következtében rohamosan nőtt. A fennálló jogszabályok nem tették lehetővé, hogy az ilyen gyógyszer-tárat a tulajdonos halála esetén az özvegy vagy kiskorú gyermeke eladhasssa, csak haszonélvezeti jogot kaphattak [4]. Héder ezt a kérdést igen alaposan és világosan elemezte, s a megoldásra az országos egyesület vezetőségétől további lépéseket sürgetett.

Közleménye akkor nem talált visszhangra, s *Schödy Sándor*, a Gyógyszerészi Hetilap szerkesztője is csak pár évvel később ír róla elismerő szavakat: „Meggyőzőbb, alaposabb és világosabb fejtegetést ezen tárgyról alig ismerünk, s csak az a kár, hogy a javításra célzó törekvéseknek ez irányban hosszú évekig sikere alig leszen” [5].

Még ennyi sikerrel sem járt másik megszólalása. Az előbbi közleményekkel szinte egy időben levele jelent meg a Gyógyszerészi Hetilapban [6], amelyben a vidéki gyógyszerészek helyzetét vázolja. Az elemzés során három típust vázol fel. Az elsőbe tartoznak azok, akik a tudománnyal is foglalkoznak, s maguknak, egyúttal a szakmának is „dicsőséget szereznek”. A második csoport a legnagyobb. Ide sorolja mindazokat, akik igyekeznek a szakma fejlődésével lépést tartani, olvasnak, tanulnak, s egyúttal a helyi közéletben is tevékeny szerepet vállalnak. „Ezen osztályból aztán látunk kiemelkedni mint gazdákat, elismert ügyes vállalkozó vagy pénzembereket, körültekintő kereskedőket, gyárosokat stb.”. A harmadik csoportba azokat sorolja, kik szakmai pályájuk sikertelensége következtében csalódottságukban szidják pályájukat, az országos szervezeteket, s mind magukról, mind a gyógyszerészet egészéről kedvezőtlen véleményeket váltanak ki. A kétségkívül jó szándékú és a való helyzet ismeretéből kiinduló levél nem egészen szerencsés megfogalmazása félreértésre adott okot. *Sternthal Sándor* hajdusámsóni gyógyszerész védelmébe vette a harmadik csoportba soroltakat [7]. Míg Héder e csoport kialakulásában nagy szerepet tulajdonít a gazdaságilag nem kellően megalapozott gyógyszer-tár létesítésnek, *Sternthal* a fiatalok vállalkozó kedvében a fejlődés egyik mozgatóját

látja. A helyzet kedvezőtlen alakulásának az okát abban találja, hogy míg „tömérdek okleveles és nem okleveles segéd állomás nélkül tengődik”, főképpen a vidéki városi gyógyszerészek gyakornokokat alkalmaznak. Az önállóságra törekvők sok esetben „szerény falusi önállóságra vergődnek, az adósság, gyenge üzleti forgalom és ezer más az életben felmerülő aprólékosságok tömkelegéből kivergődni nem bírván, elzúllódnak, néha tönkre is jutnak”.

Héder válaszában [8] egyrészt védi magát, hiszen senkit nem akart megsérteni, másrészt kiemeli, hogy a szakma ezen égető kérdéseit fel kell tárni, nyilvánosan meg kell vitatni.

Erről a vitáról is megemlékezik *Schödy Sándor* [9]. A szakmai ügyek fölött a Gyógyszerészi Hetilap hasábjain kialakult „eszmeeserek” ismertetését Héder „sok félremagyarázásra okot szolgáltatott levelével” kezdte, s megjegyzi: „visszhangot keltettek ezen nézetek igen rövid idő alatt azon talpraesett cikkben, melyet *Sternthal Sándor* úgytársunk tett közzé lapunkban, megvilágítván a felvetett ügynek egyik-másik oldalát, az ellenkező állásponttról is”.

A szerencsétlen kimenetelű vita nyilván elvette Héder kedvét az országos ügyekbe történő újabb bekapcsolódástól, további közleményt nem ismerünk tőle. Személye így nem került be a „Magyar Gyógyszerészi Pantheonba”, működésének országos jelentősége valóban nem volt, tevékenységével, magatartásával azonban a maga körében, városában, megyéjében a gyógyszerészet jó hírét is növelte.

1888. november 27-én hunyt el 43 éves korában. Az egykorú gyógyszerészi lapok csak pár sorban adtak hírt erről.

IRODALOM

1. Máramaros 1888. november 28. és december 5. – 2. Gyászjelentések az Országos Széchényi Könyvtár kisnyomtatványtárában. – 3. A személyes jogú gyógyszer-tárak kérdéséhez. Gyógyszerészet Hetilap 1884. szeptember 28. 593–596. p. október 9. 6123–616 p. – 4. Vö. *Kempler Kurt*: A magyarországi gyógyszerészet a századfordulón 1888–1914. Bp. 1984. 45–50. p. – 5. A negyedszázad. Gyógyszerészet Hetilap 1888. december 9. 787. p. – 6. Gyógyszerészet Hetilap 1884. szeptember 16. 567–568. p. – 7. Gyógyszerészet Hetilap 1884. október 9. 624–625. p. – 8. Gyógyszerészet Hetilap 1884. november 30. 774–746. p. – 9. A negyedszázad. Gyógyszerészet Hetilap 1888. december 9. 787. p.

S. Dörnyei: *„The good citizen”. A country pharmacist in the last decades of the 19th century*

A szerző címe: Budapest, Attila u. 131. IV/16. –1012